

## ФІЗІОЛОГІЧНИЙ АФЕКТ ТА ОБМЕЖЕНА ОСУДНІСТЬ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ УКРАЇНИ

**Бистрицька Олена Володимирівна**  
*студент-магістр юридичного факультету*  
*Харківського національного університету*  
*імені В. Н. Каразіна*  
e-mail: lenochka.bystric@mail.ru

**Ключові слова:** *фізіологічний афект, обмежена осудність, медичний критерій обмеженої осудності, емоційний стан, Кримінальний Кодекс України.*

Афект являє собою один з емоційних станів, до якого давно прикута увага юристів. Афект (з лат. *afectus* – душевне хвилювання, пристрасть) – це сильний та відносно короткочасний емоційний стан, пов'язаний із різкою зміною важливих для суб'єкта життєвих обставин, який супроводжується різко вираженими руховими проявами та змінами у функціях внутрішніх органів. [6, с. 34] Психологи та психіатри виділяють два види афекту: 1) патологічний (потьмарена свідомість, безглузді дії, наявність тимчасового психічного розладу; 2) фізіологічний (лють, гнів, пристрасть, ослаблений контроль над своєю поведінкою).

Слід відзначити, що впливаючи на свідомість особи, афект впливає і на її поведінку. У стані фізіологічного афекту людина має порушений усвідомлений контроль за своєю поведінкою, вона носить неадекватний їх меті характер. У такому стані людина може прийняти безглузде рішення, яке у звичному стані у неї не прийшло б до голови, зокрема вчинити злочин. Для афективної поведінки характерні: збудливість, вихід емоційної сфери з-під контролю свідомості, недостатня обдуманість вчинків, відсутність передбачливості, попереднього плану, хаотичність, стрімкість та автоматизм дій.

Приходько Т.М., Первомайський В.Б., вважають фізіологічний афект «хворобливим станом психіки», отже медичним критерієм обмеженої осудності. [5, с. 46]; [4, с. 53] Марчак В.Я. вважає, що патологічний афект (як і патологічне сп'яніння) відноситься до виключних станів. Виключний стан – це короткочасний розлад психічної діяльності, який гостро, миттєво та глибоко протікає та виключає осудність. Фізіологічний афект є дуже сильним психічним станом, чи тимчасовим хворобливим розладом психічної діяльності, який суттєво обмежує здатність особи усвідомлювати свої дії та керувати ними, отже його стан відповідає всім ознакам обмеженої осудності. [3, с. 73] Бурдін В.М. відносить фізіологічний афект до медичного критерію обмеженої осудності за тими підставами, що Міжнародна статистична класифікація хвороб і споріднених проблем охорони здоров'я десятого перегляду (МКХ-10) містить рубрику F3 «Афективні розлади». [1, с. 76]

Норми ст. 116, ст. 123 КК 2001 р. передбачають умисне суспільно небезпечне діяння, скоєне в стані сильного душевного хвилювання, тобто фізіологічного афекту. Так, ст. 116 КК 2001 р. передбачає: «Умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання, що раптово виникло внаслідок протизаконного насильства, систематичного знущання або тяжкої образи з боку потерпілого...»; ст. 123 КК 2001 р. передбачає: «Умисне тяжке тілесне ушкодження, заподіяне в стані сильного душевного хвилювання, що раптово виникло внаслідок протизаконного насильства або тяжкої образи з боку потерпілого...».

Притримуємося тієї точки зору, що неправильно вважати, що закріплення в кримінальному законі норм про дії сіб у стані сильного душевного хвилювання є визнанням законодавцем обмеженої осудності. [2, с. 488] Адже фізіологічний афект є сильним короткочасним емоційним станом, який розвивається у критичних умовах при повній

нездатності особи знайти адекватний вихід із небезпечних, найчастіше неочікуваних ситуацій, тому не може входити у медичний критерій обмеженої осудності, оскільки не є психічним захворюванням, його скоріше можна визначити, як специфічну реакцію організму на певний зовнішній фактор, він виникає раптово як відповідь на сильне враження. Інакше кажучи, в даних нормах відбитий не психопатологічний, а віктімологічний аспект.

На підставі викладеного вважаємо, що фізіологічний афект являє собою короточасну інтенсивну емоцію, що значно послабляє контроль особи над своїми вчинками, здатність усвідомлювати їх, керувати ними, що підстава афекту є зовнішній надзвичайний подразник і психоемоційний стан людини, не обумовлений аномальністю психіки, в той час як обмежена осудність обумовлена виключно хворобливим психічним розладом.

Для того щоб визнати, що особа діяла в стані фізіологічного афекту потрібно встановити ряд умов, сукупна наявність яких не вимагається для визнання особи обмежено осудною. До цих умов можна віднести: 1) раптовість, негайне виникнення цього особливого стану, як відповідна реакція на протизаконне насильство або тяжку образу; 2) раптовість формування умислу на злочин та негайна його реалізація без попереднього плану та продуманості; 3) спрямованість дій особи, що перебувала у стані афекту, лише на ту особу, яка своїми діями викликала цей стан, але не на інших осіб або майно.

На сьогодні в науці домінуючим є уявлення про фізіологічний афект як про емоційний стан, який не виходить за межі норми, тобто незважаючи на свою інтенсивність, не здобуває ознак психічного розладу. Деякі висловлювання про віднесення фізіологічного афекту до психічних розладів є одиничними, загальноприйнятою серед науковців є концепція, суть якої у тому, що фізіологічний афект не є хворобливим станом і не підлягає психіатричному аналізу, який застосовується лише до психопатологічних явищ.

На нашу думку фізіологічний афект не може входити до медичного критерію обмеженої осудності. Про це свідчить те, що обмежена осудність може бути пов'язана винятково з хворобливими психічними розладами людини, а причини виникнення фізіологічного афекту – зовнішній подразник і психоемоційний стан особи. Фізіологічний афект є цілком нормальним психічним явищем для людини.

### **Література:**

1.Бурдін В.М. Кримінальна відповідальність за злочини вчинені в стані сп'яніння: Монографія.- К.: Атіка, 2005. – 160 с.

2.Зайцев А.В. Соотношение ограниченной вменяемости с физиологическим аффектом и физиологическим опьянением // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки.-Вип. 22.-К: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. 2003. – С.484-489

3.Марчак В.Я. Чи може бути вчинення злочину у стані фізіологічного афекту підставою визнання судом особи обмежено осудною?//Юридична психологія та педагогіка. – 2009.-Вип. 1(5) .– С.72-77

4.Приходько Т.М. Фізіологічний афект – одна з підстав визнання особи обмежено осудною// Право України.-2001.-№1. – С.53-55

5.Первомайський В.Б. Физиологический аффект: норма или патология? // Журнал психиатрии и медицинской психологии.-1995.-№ 1. – С.46-49.

6.Юридическая психология: Терминологический словарь // [Бандурка А.М., Венедиктов В.С.,Тимченко А.В., Христенко В.Е., Калиновский В.Б.; под. ред. А.М. Бандурки].-Х.: Тимченко. - 2005. – 432 с.

**Науковий керівник:** доцент кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, к.ю.н, доцент Храмцов Олександр Миколайович